

Sažetak

Sanda Ham, Filozofski fakultet, Osijek
Dubravka Smajić, Fakultet za odgojno obrazovne znanosti, Osijek
UDK 811.163.42, izvorni znanstveni rad
primljen 2. listopada 2018., prihvaćen za tisak 23. listopada 2018.

On Some Ambiguities Relating to Škarić's Translation of the Holy Script

The paper discusses ambiguities relating to the name of the Croatian translator of the Holy Script (published from 1858 to 1861), Ivan Matija Škarić: was his name Matija or Matij; was his family name Škarić or Skarić? There are also ambiguities relating to the name of the language into which Škarić translated the Holy Script – was it Dalmatian-Illyrian or Illyrian? – and to the role of Karadžić's translation of the New Testament in Škarić's translation.

TELAD U BUJADI

Marija Znika

redmet rada¹ je analiza statusa brojivosti zbirnih imenica, posebice dviju gramatički zbirnih imenica iz naslova, dotično imenice *telad* i imenice *bujad*, vezano uz oblike predikata uz koji dolaze.

Nužno je uvodno ponoviti nešto ukratko o imenicama i spoznajama o njihovoj naravi na temelju kojih se imenice svrstavaju u različite skupine, pa i u skupinu zbirnih.

U našoj,² a pogotovo u svjetskoj³ jezikoslovnoj literaturi, opisana je podjela imenica na brojive i nebrojive.

Brojive su one kojih je sadržaj strukturiran tako da omogućuje opreku jedno ~ mnogo. Takve imenice imaju u hrvatskom jeziku mogućnost tvorbe i upotrebe dvaju gramatičkih brojeva – jednine za jedno i množine za mnogo, odnosno za više

¹ Rad se temelji na korpusu od preko 200 zbirnih imenica različite tvorbe.

² Za literaturu o brojivosti u neslavenskom i slavenskom svijetu vidi: Marija Znika, Kategorija brojivosti u hrvatskom jeziku (na primjeru imenica); Mirko Peti, Oblici nebrojivosti u hrvatskom jeziku; Ivo Pranjković, Zbirne imenice i kategorija broja u hrvatskom ili srpskom jeziku, Naučni sastanak slavista u Vukove dane, god. 13., br. 1., str. 171. – 175.; Eugenija Barić i dr. Hrvatska gramatika, u kojoj je primijenjena kategorija brojivosti na primjeru odnosa imenica i njihovih atributa.

³ Otto Jespersen je već 1924. uveo kriterij brojivosti za opis imenica. Primijenili su ga generativci, primjerice Noam Chomski u djelu *Aspects of the Theory of Syntax*; usp. i: Milan Mihaljević, *Generativna sintaksa i semantika*. Uz naziv brojiv, brojivost rabi se u nas i naziv brojljiv, usp.: Dragutin Raguž, *Praktična hrvatska gramatika*.

no jedno.⁴ Uz njih se isto tako može izravno uvrstiti broj kao vrsta riječi kojim se može označiti količina brojivih entiteta označenih imenicom. Riječ je o izravnoj numeričkoj kvantifikaciji (Znika, 2002.: 95. – 101.):

dvije jabuke
pet vojnika.

Uz takve se brojive imenice može uvrstiti riječ koja izriče približnu količinu brojivih entiteta, kvantifikativ, a uz nju se onda može uvrstiti broj. Riječ je o neizravnoj numeričkoj kvantifikaciji. Brojem se, naime, izriče količina kvantifikativa, a tek posredno, s pomoću kvantifikativa, i količina onoga što označuje brojiva imenica:

dvije košare jabuka
pet četa vojnika.

Može se dakle govoriti o numeričkoj i nenumeričkoj kvantifikaciji brojivih imenica.

Drugu skupinu čine nebrojive imenice, među kojima su uočljive razlike. Bitno im je obilježje da im je sadržaj strukturiran tako da ne omogućuje uspostavu opreke jedno ~ mnogo pa se od njih u hrvatskom jeziku (u njihovu temeljnom značenju) ne mogu ni tvoriti ni upotrebljavati dva broja, nego samo jedan, pretežno jednina.⁵ Stoga većina takvih imenica pripada skupini *singularia tantum*:

*bakar, šećer; sreća, muzika.*⁶

Pri tome neke nebrojive imenice označuju tvari (*bakar, šećer*) i konkretne⁷ su, a druge su apstraktne (*sreća, muzika*).

Kad je riječ o stvarnim imenicama, njihovo temeljno značenje ne omogućuje da se uz njih izravno uvrsti glavni broj kojim bi se izrazila količina. Količina im se može izraziti samo posredno preko kvantifikativa,⁸ bili oni mjerne jedinice definirane količine ili riječi kojima se izražava približna količina neke tvari koja se mjeri:

dva kilograma bakra
dvije žlice šećera.

Tako i *dvije šalice kave, tri čaše vina.*⁹

⁴ Kad imenice označuju raščlanjeno mnoštvo, moguća je množina. Kad označuju neraščlanjeno mnoštvo, moguća je samo jednina.

⁵ Nebrojive apstraktne imenice, kao *komunalije, financije*, nemaju mogućnost ni tvorbe ni uporabe jedninskih oblika, nego imaju samo množinu.

⁶ Za njih Manfred Krifka upotrebljava nazive Massennomina i Kontinuativa: Nominalreferenz und Zeitkonstitution, str. 3. Vlastita imena također dolaze samo u jednini. Iznimno u množini ako označuju sve članove jedne obitelji: *dolaze Petrovići*, ili npr., djela nekog autora: *skupljam Lackoviće* (Lackovićeve slike).

⁷ Po drugima i nedjeljive konkretne imenice *narod, stoka, voće*. Kleine Enzyklopädie, Deutsche Sprache, str. 154.

⁸ Manfred Krifka govori o numerativu, Nominalreferenz u Zeitkonstitution, str. 4.

⁹ Primjere toga tipa navodi i Manfred Krifka: Nominalreferenz u Zeitkonstitution, str. 4.

U neslužbenoj komunikaciji kvantifikativ može biti ispušten jer se situacijski može podrazumijevati: *dvije kave, tri vina*.

Poznato je isto tako iz literature da stvarne imenice iznimno mogu tvoriti množinske oblike ako su takve imenice upotrijebljene u svojem vršnom značenju, tj. ako označuju vrste dane stvari:

dalmatinska vina, talijanske kave

ili ako označuju velika prostranstva čega:

hrvatske vode, slavonske pšenice.

Uz nebrojive apstraktne imenice u njihovu temeljnom značenju ne može se izravno uvrstiti broj:

**pet¹⁰ mržnji,*

nego samo leksički prikladan¹¹ kvantifikativ.

gomila mržnje, obilje patnje, more radosti.

Apstraktne imenice ipak mogu, ali u promijenjenu značenju, tvoriti množinu: *sve/dvije/Anine ljubavi* (sve /dvije/ 'osobe' koje je Ana voljela).

Specifičan je položaj zbirnih imenica. Većinom su nebrojive i dolaze samo u jednini,¹² a manji dio može u drugom svojem značenju biti i brojiv. One su konkretne ili stvarne. Sastoje se od skupa

„istovrsnih bića ili stvari uzetih zajedno. Pritom se ne misli na pojedine članove skupa, ali se izriče od kojih se članova taj skup sastoji. Takve su imenice npr. *djeca* (jedan član skupa je *dijete*)... *telad* (jedan član skupa je *tele*)...“¹³

Navode se potom, uz spomenute, uobičajeni primjeri zbirnih imenica: *momčad*,¹⁴ *brodovlje, radništvo, lišće*. One nemaju množinu kad se razumijevaju kao cjelina

¹⁰ Zvezdicom označujem neovjerene primjere.

¹¹ U svojem temeljnom ili prenesenom značenju (npr. imenica *more* u značenju 'mnogo').

¹² „Njihova je posebnost (tj. zbirnih imenica, dod. M.Z.) u tome što označavaju skup istovrsnih predmeta te im se semantički pol može definirati jednostavno kao [skup], tj. znače množinu, ali kolektivnu, jer je konceptualno neutralizirana razlikovnost i brojivost pojedinačnih članova toga skupa, tj. konceptualiziraju se kao jedna cjelina, te stoga uglavnom dolaze u jednini ženskoga i srednjega roda, pripadajući imeničkoj morfološkoj kategoriji *singularia tantum*.“ Branimir Belaj, Goran Tanacković Faletar, Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika, str. 71.

Singular u hrvatskome „može imati ne samo značenje jednosti nego i vrstnosti, generičnosti...“ Ivan Marković, Uvod u jezičnu morfologiju, str. 234. I Belaj i Marković donose recentnu literaturu o imenicama.

¹³ Stjepan Babić, Dalibor Brozović, Milan Moguš, Slavko Pavešić, Ivo Škarić, Stjepko Težak, Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, str. 481.

¹⁴ Ivan Marković ne ubraja imenicu *momčad* u *singularia tantum*, a sve druge sufigirane s *-ad* ubraja. Uvod u jezičnu morfologiju, str. 282.

uz predikat u jednini, npr.: *momčad*¹⁵ igra dobro, a ako imaju množinu, onda ta množina označuje više takvih skupova, primjerice *momčadi nogometnih klubova*, uz predikat u množini: *momčadi igraju*.

Neke od zbirnih imenica omogućuju izravno uvrštavanje glavnoga broja uza se (*dva naroda*¹⁶ žive u slozi), dok druge to ne omogućuju, npr. imenice *kler*, *stoka*, *bagra* koje se katkad uz *narod* svrstavaju u tzv. leksički zbirne imenice. Neovjereno je reći:

**dva klera*¹⁷

**tri stoke*.

Promatramo li morfološku paradigmu imenica *narod* i *kler*, ona pokazuje oblike tipične za imenice koje označuju neživo. Signifikantan je tu akuzativ imenica muškoga roda kao pokazatelj živosti:

gledam narod, gledam kler.

Akuzativ je u njih jednak nominativu kao u imenica za neživo: *gledam stol*.

Neovjereni su oblici akuzativa **gledam naroda*, **gledam klera* koji bi bili jednaki genitivu kako je uobičajeno u imenica muškoga roda kojima se označuje što živo:

gledam čovjeka, gledam magarca.

Obje se navedene imenice (*narod* i *kler*) ponašaju u paradigmi kao nežive premda označuju skup živoga, ali neraščlanjiv skup. Upravo je ta neraščlanjivost i slijedom toga njihova nebrojivost razlog promjeni njihove morfološke paradigme.

Uz nebrojive leksički zbirne imenice postoje i gramatički zbirne imenice koje zbirno značenje izražavaju gramatičkim morfemima, u nas najčešće morfemima *-ad* (*momčad*, *deriščad*, *bujad*, *čobančad*, *telad*, *suhad*, *burad*), *-je* (*granje*, *lišće*, *borje*) i dr. S obzirom na mogućnost uvrštavanja glavnoga broja uz njih, pokazuje se da ta skupina nije jedinstvena. Uz neke od njih zacijelo ne ćemo uvrstiti glavni broj, kao što nismo ni uz imenicu *kler* (**dva klera*):

**dva granja, *dvije bujadi, *dvije stoke.*

Uz takve je zbirne imenice potrebno uvrstiti neku riječ kao kvantifikativ. Ali kao kvantifikativ ne može se uvrstiti bilo koja druga zbirna imenica. Neovjereno je npr. **bujad stoke*. Tek uz kvantifikativ kojim se izriče neka ma i neodređena količina, ali količina, onoga označenog zbirnom imenicom moguće je onda uvrstiti glavni broj:

dva vagona stoke

dvije skupine klera

dvije gomile granja/lišća

dvije hrpe bujadi...

¹⁵ Nalazi se u korpusu i primjere tipa *momčad igraju dobro*. Tu se *momčad*, čini se, poima raščlanjeno: *momci igraju dobro*.

¹⁶ Anićev Rječnik hrvatskoga jezika, 3. izd., ne navodi uz *narod* oznaku zbirnosti.

¹⁷ Primjere kao *dio klera* ostavljam izvan analize.

Druga je mogućnost da se uz zbirne imenice uvrsti brojevni pridjev: *dvoji kler, dvoja stoka, dvoje granje, dvoje lišće*. On izriče količinu,¹⁸ ali u obliku brojevnog pridjeva, a ne glavnoga broja.

Kako pokazuju potvrde iz internetski dostupnoga institutskoga Hrvatskoga jezičnoga korpusa (<http://riznica.ihjj.hr/>), zbirne imenice sastavljene od skupa živih dolaze uz predikat pretežno u množini: *subrača, braća, sestre*, dok neke zbirne imenice dolaze uz predikat i u jednini i u množini: *čobančad*,¹⁹ *deriščad, blizančad, dojenčad, kljusad, kopilad*:

dojenčad su/je plakala.

To pokazuje da se takve zbirne imenice mogu razumijevati na dva načina: kao raščlanjene uz predikat u množini i kao neraščlanjene uz predikat u jednini. Uz zbirne imenice koje označavaju što neraščlanjivo, neživo i nebrojivo tipa: *brodovlje, busje, suhad, bujad, suđe, graberje, suharje, bilje, busje, biserje, klasje, cvijeće, lišće* itd. dolazi predikat u jednini:

brodovlje je u luci; lišće je otpalo.

Predikat je uz neke zbirne imenice²⁰ kao *biotekstilije, imobilije* samo u množini jer su to nebrojive imenice, ali *pluralia tantum*, kao i *financije, komunalije* i sl. koje uopće ne mogu imati jedninski oblik i po tome imaju tzv. „defektnu“ morfološku paradigmu.

Tvarne (konkretne) i apstraktne imenice dolaze uz predikat u jednini i očito bez značenjskih promjena ne mogu tvoriti množinskih oblika niti se uz njih može izravno uvrstiti glavni broj, nego samo neizravno preko kvantifikativa. Konkretne zbirne imenice u zbirnome značenju (kao leksikaliziran neraščlanjeni skup i stoga nebrojive) dolaze uz predikat u jednini i sve imaju morfološku paradigmu kao imenice koje označuju neživo, neovisno o tome je li im značenjem obuhvaćen skup živoga (*narod, kler*) ili neživoga *suhad, bujad*.

Sad možemo reći po čemu se razlikuju dvije stvarne (konkretne) zbirne imenice iz naslova rada. Premda su obje imenice tvorene istim sufiksom *-ad*, zbirna imenica *telad* može stajati uz predikat u jednini ili uz predikat u množini, ovisno o njezinu značenju. Poima li se kao leksikaliziran skup koji nije raščlanjiv na žive jedinice koje ga čine, nebrojiva je i uz nju je predikat tada u jednini. Kad se u njoj kao skupu razlučuju žive jedinice koje ga čine, brojiva je i uz nju je predikat moguć i u množini.

¹⁸ Pitanje je označuje li se izrazom *dvoja stoka* (na granici ovjerenosti) dvije skupine stoke, dakle neka količina, ili dvije vrste stoke, dakle vrsno značenje imenice *stoka*.

¹⁹ Uz riječi slavenskoga podrijetla u ovoj se skupini zbirnih imenica tvorenih sufiksom *-ad* našla i riječ *burad* podrijetlom iz turskoga uz koju predikat stoji ili u jednini ili u množini.

²⁰ Josip Silić i Ivo Pranjković govore o nebrojivoj, tj. zbirnoj množini, u obradbi prijedloznoga instrumentalna: „Nema pravde ni među cvijećem.“ (str. 239.) i u poglavlju o sročnosti (str. 297. – 298.), Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta, 2005.

Nebrojiva, pak, zbirna imenica *bujad* nema nikakvu mogućnost razlučivanja jedinki jer ih njezino značenje ne sadržava, nego se ona poima kao cjelovit leksikaliziran neraščlanjiv skup. Stoga dolazi samo uz predikat u jednini.

Literatura

- Anić, Vladimir, 1998., Rječnik hrvatskoga jezika, 3. izd., Novi Liber, Zagreb
- Babić, Stjepan, Brozović, Dalibor, Mogoš, Milan, Pavešić, Slavko, Škarić, Ivo, Težak, Stjepko, 1991., Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, HAZU i Globus, Zagreb
- Barić, Eugenija, Lončarić, Mijo, Malić, Dragica, Pavešić, Slavko, Peti, Mirko, Zečević, Vesna, Znika, Marija, 1995., Hrvatska gramatika, Školska knjiga, Zagreb
- Belaj, Branimir, Tanacković Faletar, Goran, 2014., Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika, Disput, Zagreb
- Burov, Stojan, 1990., Veščestvenite sščestvitelni v količestven aspekt (ezikovi sredstva za izrazjavane na diskretnost na veščestvenija kontinuum, Bŭlgarski ezik, god. XL., str. 114. – 121.
- Chomski, Noam, 1965., Aspects of the Theory of Syntax, The M.I.T. Press, Cambridge
- Degtjarev, V. I., 1987., Pljurarizacija imen sobiratel'nyh v istorii slavjanskih jazykov, Voprosy jazykoznanija, br. 5., str. 59. – 73. Franks, Stephen, 1995., Parameters of Slavic Morphosyntax, Oxford University Press, Oxford – New York
- Kancel'son, S. D., 1972., Tipologija jazyka i rečevoe myšlenie, Nauka, Lenjingrad
- Katičić, Radoslav, 1986., Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku, JAZU i Globus, Zagreb.
- Kleine Enzyklopädie, Deutsche Sprache, 1983., WEB Bibliographisches Institut, Leipzig
- Krifka, Manfred, 1989., Nominalreferenz und Zeitkonstitution, Wilhelm Fink Verlag, München
- Marković, Ivan, 2012., Uvod u jezičnu morfologiju, Disput, Zagreb
- Mihaljević, Milan, 1998., Generativna sintaksa i semantika, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb
- Peti, Mirko, 2004., Oblici nebrojivosti u hrvatskom jeziku, IHJJ, Zagreb
- Pranjković, Ivo, 1984., Zbirne imenice i kategorija broja u hrvatskom ili srpskom jeziku, u Naučni sastanak slavista u Vukove dane, god. 13., br. 1., str. 171. – 175., Beograd
- Raguž, Dragutin, 1997., Praktična hrvatska gramatika, Medicinska naklada, Zagreb
- Silić, Josip, Pranjković, Ivo, 2005., Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta, Školska knjiga, Zagreb
- Znika, Marija, 2002., Kategorija brojivosti u hrvatskom jeziku (na primjeru imenica), IHJJ, Zagreb
- Znika, Marija, 2008., Sintaksa i semantika, Pergamena, Zagreb

Sažetak

Marija Znika, Zagreb

UDK 81'366, izvorni znanstveni rad

primljen 17. siječnja 2018., prihvaćen za tisak 29. listopada 2018.

Telad u bujadi (Calves in Ferns)

Nouns can be divided into two groups. One group comprises the countable nouns (*stol, pismo*), and the other group comprises the uncountable nouns. Uncountable nouns are abstract nouns, such as *glazba* or *volja* and mass nouns (*voda, zrak*), as well as concrete collective nouns with collective meaning, such as *stoka, nakit, bujad, zrnje*. Collective nouns with collective meaning are perceived as indivisible lexicalized sets (*suharje, bujad, suđe*), and they are followed by singular predicates. Other collective nouns may be perceived as divisible (*blizančad, dojenčad, telad*) and they may also be followed by plural predicates.

**IMENSKE KOLOKACIJE
NA PRIJAMNOJ RAZINI U HRVATSKOM KAO INOM JEZIKU**

Antonia Ordulj

Razvoj kolokacijske kompetencije u inom jeziku dug je i složen proces na koji utječu brojni čimbenici. Najviše je znanstvenih radova o kolokacijama objavljeno za engleski kao ini jezik (EIJ). Prijamno se znanje uobičava ispitivati zadatkom višestrukoga izbora, a rezultati redovito upućuju na bolje razvijeno prijamno znanje nad proizvodnim (Begagić, 2014.; Jaén, 2007.; Brashi, 2006.; Koya, 2003.). Cilj je ovoga istraživanja prikazati rezultate analize odgovora imenskih kolokacija u zadatku na prijamnoj razini u hrvatskom kao inom jeziku (HIJ). Istraživanje je provedeno na osnovnom tipu kolokacija sa strukturom pridjev + imenica na uzorku od 70 neizvornih govornika hrvatskoga kao inoga jezika na razinama znanja B1 i B2. Prije sastavljanja instrumenta provedena je korpusna analiza u korpusu hrWaC 2.1 kako bi se dobio uvid u čestotnost prikupljenih kolokacija. Prijamno se znanje provjerilo zadatkom višestrukoga izbora koji je, osim točnoga odgovora, imao i po tri ometača koji su obuhvaćali lažne prijevode s najčešćih materinskih jezika ispitanika (engleskoga, poljskoga, španjolskoga i njemačkoga) te semantički i tvorbeno slične pridjeve u hrvatskom jeziku. Rezultati pokazuju da je najviši postotak točnih odgovora (80%) ostvaren za kolokacije više čestote na B2 razini znanja hrvatskoga kao inoga jezika. Analiza odgovora pokazuje da su na razini B1 prevladavali tvorbeni ometači, no na obje je razine podjednak postotak lažnih prijevoda za kolokacije niže čestote.